

ข้างบิน และ กล่องตุ๊กตาใสกับจดหมายของพ่อ: ความตายในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแกว^๑

Submitted date: 17 May 2021

Revised date: 4 June 2021

Accepted date: 4 August 2021

วรัชชา เลี้ยวเทียนไชย^๒

น้ำผึ้ง ปัทมะกลางคุล^๓

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำเสนอโน้ตทัศน์เกี่ยวกับความตายในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแกว ประเภทนวนิยายเยาวชน ๒ เรื่อง ได้แก่ ข้างบิน ของอรเกษม รอดสุทธิ และ กล่องตุ๊กตาใสกับจดหมายของพ่อ ของขจรพัฒน์ สุขภัทราพิรมย์ เพราะวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแกวทั้งสองเรื่องนี้นำเสนอเรื่องความตายอย่างโดดเด่นและมีนัยสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า ข้างบิน และ กล่องตุ๊กตาใสกับจดหมายของพ่อ นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความตายของผู้ที่เป็นที่รักไว้ ๓ ด้าน ๑. ความตายคือสังขารของชีวิต ๒. ความตายคือการหลุดพ้นจากความทุกข์ และ ๓. ความตายคือการเดินทางไปสู่โลกหลังความตายอันอบอุ่น การนำเสนอโน้ตทัศน์ความตายดังกล่าวนี้เพื่อให้ผู้อ่านเยาวชนเข้าใจชีวิต ไม่หมกมุ่นอยู่ในความเศร้าเมื่อสูญเสีย และเห็นความสำคัญของการมีชีวิตอยู่ รวมถึงแนะนำให้ผู้อ่านเยาวชนใช้ชีวิตในปัจจุบันขณะของตนให้ดียิ่งขึ้น วรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแกวทั้งสองเรื่องจึงมีคุณค่าในการสื่อสารเรื่องความตายซึ่งเป็นเรื่องที่ยากให้ผู้อ่านเข้าใจ สามารถ

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิตเรื่อง “ปัญหาเยาวชนร่วมสมัยในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแกว ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๑”

^๒ นิสิตระดับปริญญาโท ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รับมือ และก้าวข้ามความเจ็บปวดจากความตายของคนรอบข้างได้อย่างมีเหตุผล นับเป็นงานเขียนที่ช่วยแนะนำให้เยาวชนให้สามารถก้าวข้ามปัญหาชีวิตและตระหนักความจริงของชีวิตไปพร้อมกัน

คำสำคัญ: ช้างบิน, กล้องตุ้กตาใสกับจดหมายของพ่อ, ความตาย, วรรณกรรมเยาวชน, วรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว

Chang Bin and *Klong Tukkata Sai kap Chotmai Khong Pho*: Death in Waen Kaeo Awarded Young Adult Books^๔

Warachaya Liaotianchai^๔

Namphueng Padamalangula^๖

Abstract

The research for this article aimed to study the concept of death prominently included in two Waen Kaeo awarded young adult novels: *Chang Bin* by Onkasem Rotsutthi, the 12th Waen Kaeo award-winning young adult book; and *Klong Tukkata Sai kap Chotmai Khong Pho* by Khachonphat Sukphatthraphirom, an honorable-mention prize in the 13th Waen Kaeo Young Adult Book Award. The research found that these young adult fiction books present three ideas of death: 1) Death is a truth of life; 2) Death is a way to release suffering; and 3) Death is a journey to a pleasant world. The concept of death is presented to help the readers understand life, to cope with grief and loss, to value life and to live their lives better. In addition, this young adult fiction plays a role in helping their readers understand death, which is considered a difficult topic, and to cope with death in order to overcome difficulties and to realize the truth of life.

Keywords: *Chang Bin*, *Klong Tukkata Sai kap Chotmai Khong Pho*, Young adult literature, Waen Kaeo Young Adult Book Award

^๔ This article is part of a thesis for the degree of Master of Arts entitled “Contemporary Youth Problems in Wankaew Award Winning Young Adult Fiction during 2015 – 2018.”

^๕ Master’s degree student, Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

^๖ Assistant Professor, Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

บทนำ

ความตายเป็นเรื่องละเอียดอ่อน การกล่าวถึงความตายเป็นเรื่องต้องห้ามในหลายวัฒนธรรม และมักถูกมองว่าเป็นเรื่องอัปมงคล บั่นทอนกำลังใจ และไม่เอาอภิมรณม์ ดังจะเห็นได้ว่ามีการใช้คำเลี่ยงการกล่าวถึงความตายโดยตรงในหลายภาษา เช่น การใช้คำว่า pass away, has gone to heaven, has gone west ในภาษาอังกฤษ หรือการใช้คำว่า gwò shrjyè, gwèi tú และ gwèi tyān ซึ่งมีความหมายไปในทางว่าจากไปในภาษาจีนกลาง เป็นต้น (Kullawanit, 1984, p. 38-39) เมื่อความตายถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ไม่ควรพูดถึงในชีวิตประจำวันแล้ว การกล่าวถึงความตายกับเด็กยังเป็นเรื่องที่ยากยิ่งขึ้น เพราะนอกจากจะเป็นเรื่องที่ไกลตัวแล้ว ยังเป็นเรื่องที่หนักหน่วงเกินไปสำหรับเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นวัยที่สดใสและไม่สมควรต้องรับรู้หรือเป็นทุกข์กับสิ่งเหล่านี้

พระราชบัญญัติศาลครอบครัวและเยาวชนของไทยนิยามคำว่าเยาวชน คือ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปีบริบูรณ์ ในขณะที่องค์การสหประชาชาติ หรือ United Nations (UN) นิยามคำว่าเยาวชนว่า คือบุคคลอายุตั้งแต่ ๑๕ จนถึง ๒๔ ปี โดยให้เหตุผลแนบท้ายว่า คำนิยามดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจว่าแต่ละหน่วยงาน แต่ละประเทศนิยามช่วงอายุของเยาวชนแตกต่างกันตามความเหมาะสมของเนื้อหา งาน ทั้งนี้นิยามคำว่า “เยาวชน” ขององค์การสหประชาชาติมีขึ้นตามคำแถลงการณ์ของเลขาธิการองค์การสหประชาชาติในปีเยาวชนแห่งชาติ ค.ศ. ๑๙๗๘

ในขณะเดียวกัน Talley, A.L. (n.d.) ได้กล่าวในบทความ “Keywords for Children’s Literature” ว่า ซาราห์ ทริมเมอร์ (Sarah Trimmer) (นักวิจารณ์วรรณกรรมสำหรับเด็กชาวอังกฤษในยุคศตวรรษที่ ๑๘) ซึ่งเป็นผู้กล่าวถึงวรรณกรรมเยาวชนเป็นคนแรก ๆ ในผลงาน “Observation on The Change Which Have Taken Place in Books for Children and Young Persons.” ได้แยกหนังสือสำหรับเด็ก (Books for Children) ออกจากหนังสือสำหรับวัยรุ่น (Books for Young Persons) ในที่นี้ ซาราห์ได้แยกเด็กออกจากวัยรุ่นโดยให้ความเห็นว่าบุคคลจะเป็นเด็กจนถึงอายุ ๑๔ ปี และจะเป็นวัยรุ่นจนถึงอายุอย่างน้อย ๒๑ ปี ทริมเมอร์ยังให้ความเห็นว่า

เราควรจะมีหนังสือที่เหมาะสมสำหรับแต่ละช่วงวัยของชีวิตด้วย ข้อความดังกล่าวนี้ทำให้เริ่มมีแนวคิดแยกหนังสือเด็กออกจากหนังสือวัยรุ่น และค่อย ๆ เกิดเป็นประเภทรวรรณกรรมเยาวชนหรือ Young Adult Literature (บางที่เรียก Juvenile Literature) ขึ้นมา โดยวรรณกรรมกลุ่มดังกล่าวตั้งกลุ่มเป้าหมายผู้อ่านเป็นบุคคลที่ไม่ใช่เด็ก และไม่ใช่ผู้ใหญ่ จึงอาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมกลุ่มนี้ตั้งเป้ากลุ่มผู้อ่านคล้ายคลึงกับคำนิยาม “วัยรุ่น” ของซาราห์ ทริมเมอร์

สำหรับวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแคว์ ซึ่งเป็นตัวบทที่ใช้ศึกษาในบทความนี้ ไม่ปรากฏนิยามช่วงอายุของผู้อ่านไว้อย่างชัดเจนในประกาศก่อตั้งโครงการประกวดวรรณกรรมรางวัลแวนแคว์ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ แต่ในการประกวดครั้งแรกนั้นระบุว่ามีการประกวดรางวัลเพียงประเภทเดียว นั่นคือ “นวนิยายสำหรับเยาวชน” อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากมีการกำกับเกณฑ์การประกวดหนังสือสำหรับเยาวชนว่าผลงานต้องเหมาะสมสำหรับผู้อ่านอายุ ๑๒-๑๘ ปี

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่านิยามช่วงอายุเยาวชนนั้นแตกต่างกันหลากหลาย แต่นิยามที่กล่าวมาทั้งหมดมีจุดร่วมกันที่สำคัญ คือเยาวชนเป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ ๑๔-๑๕ ปี จนถึงอายุ ๑๘-๒๔ ปี ดังนั้นในบทความนี้ผู้วิจัยจะขออนุมานว่ากลุ่มผู้อ่านหลักที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของวรรณกรรมเยาวชนทั้งสองเรื่อง คือเยาวชนที่มีอายุ ๑๔-๒๔ ปี เนื่องจากประเด็นโน้ตค้นเกี่ยวกับความตายที่นำเสนอในตัวบทความลึกลับซึ่งเหมาะสมกับผู้อ่านที่ไม่ใช่เด็ก แต่ในขณะเดียวกันรูปลักษณะของหนังสือ รวมทั้งกลุ่มผู้อ่านวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแคว์ก็ไม่ใช่ผู้ใหญ่เช่นกัน ช่วงอายุดังกล่าวจึงนับว่ามีความเป็นไปได้ และเหมาะสมสำหรับวรรณกรรมเยาวชนทั้งสองเรื่องนี้

เมื่อสำรวจงานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแคว์แล้วจะพบได้ว่าวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแคว์ได้รับการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ อย่างหลากหลาย โดยประเด็นศึกษาที่ได้รับความนิยมเกี่ยวกับวรรณกรรมกลุ่มนี้ ได้แก่ การศึกษาโครงเรื่องและกลวิธีการแต่ง การศึกษาแนวคิดซึ่งเกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเยาวชน รวมถึงประเด็นการสะท้อนสังคม ดังที่ปรากฏในงานค้นคว้าอิสระของ พรพรรณिता ปานเอี่ยม (Paniem, 2011) “การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแคว์ ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ประเภทนวนิยาย” งานวิจัยของ ลลิตา ศุภธนสินเชษม (Supatanasinkhasem, 2008) “การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนที่

ได้รับรางวัลแว่นแก้ว ปี พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๗” งานวิจัยของ Chunxiao Chen (Chen, 2014) “ภาพสะท้อนสังคมไทยจากนวนิยายเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕” บทความวิจัยของ Lu ZuoXi (ZuoXi, 2018) “ภาพสะท้อนเยาวชนไทยในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้ว ประเภทนวนิยาย พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗” และงานวิจัยของ Luo Yan (Yan, 2018) “กลวิธีการแต่งและแนวคิดในนวนิยายสำหรับเยาวชนที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว พ.ศ. ๒๕๕๗” งานวิจัยเชิงเปรียบเทียบวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแว่นแก้วกับตัวบทอื่น ได้แก่ งานวิจัยของกฤษณา ชาพิมม (Chaphimon, 2014) “การวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนประเภทบันเทิงคดีที่ได้รับรางวัลชนะเลิศรางวัลหนังสือดีเด่นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน รางวัลแว่นแก้ว และรางวัลนายอินทร์อวอร์ด ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๕๕” และงานวิจัยของ จิตราภรณ์ หาญจักรพิทักษ์ (Harnchakrapitak, 2014) “องค์ประกอบของเรื่องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ ในนวนิยายเยาวชนที่ชนะการประกวดรางวัลแว่นแก้ว พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๕๓”

การศึกษามโนทัศน์เรื่องความตายในเรื่อง *ข้างบิน* และ *กล่องตุ๊กตา* ใ้กับ *จดหมายของพ่อ* จึงเป็นประเด็นที่ยังไม่ได้รับการศึกษามากนัก มีเพียงงานวิจัยเรื่อง “แนวคิดในนวนิยายสำหรับเยาวชนที่ได้รับรางวัลแว่นแก้ว รางวัลชนะเลิศ พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๖๐” ของ ทิววรรณ แสงทอง (Sangkong and Khowdee, 2020) ที่ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับ “ความขาด” ในวรรณกรรมเยาวชนที่ชนะเลิศรางวัลแว่นแก้ว และกล่าวถึง “ความตาย” ในฐานะปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึก “ขาด” อย่างไรก็ตาม แม้ทิววรรณ จะกล่าวถึงความตายเช่นเดียวกัน แต่ประเด็นศึกษานั้นแตกต่างจากประเด็นศึกษาของบทความนี้ เนื่องจากงานวิจัยดังกล่าวมุ่งศึกษามลกระทบซึ่งเกิดจากความตายของบุคคลใกล้ชิดที่มีต่อตัวละครเอก แต่บทความนี้มุ่งศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับความตายว่าผู้เขียนนิยายเรื่อง *ข้างบิน* และ *กล่องตุ๊กตา* ใ้กับ *จดหมายของพ่อ* นำเสนอ มโนทัศน์เกี่ยวกับความตายอย่างไรและมโนทัศน์ดังกล่าวช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความตายมากขึ้นได้อย่างไร

Wass and Shaak (1976) ได้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับความตายอาจมีความหมายและความสำคัญต่อผู้อ่านเยาวชนมากกว่าการเป็นเพียงส่วนหนึ่งของโครงเรื่อง ทั้งสองคนให้ความเห็นว่า คำถามเกี่ยวกับความตายเป็นส่วนหนึ่งของการพยายามแสวงหา

ความหมายของชีวิต เด็กๆพยายามหาหนทางทำความเข้าใจตนเอง โลกที่ตนอาศัยอยู่ และความหมายของการมีชีวิตตนเหมือนกับผู้ใหญ่ ความตายจึงไม่อาจถูกละเลย เพราะความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเช่นกัน (Wass and Shaak, 1976, p. 81) จากข้อสังเกตนี้ จะเห็นได้ว่าความตายเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการแสวงหาความหมายของชีวิต และเยาวชนเองก็อยู่ในวัยที่กำลังสนใจใคร่รู้เรื่องต่างๆ และเริ่มสนใจเสาะแสวงหาความหมายของชีวิตด้วยเช่นกัน ความตายในวรรณกรรมเยาวชนจึงเป็นประเด็นหนึ่งที่ควรได้รับการศึกษา

Gibson and Zaidman (1991) ก็ได้กล่าวถึงความสำคัญของความตายในวรรณกรรมเยาวชนไว้ในทิศทางเดียวกันว่า ในกลุ่มหนังสือเพื่อเยาวชน ตั้งแต่หนังสือภาพไปจนถึงนวนิยายสำหรับเยาวชน ต่างแสดงให้เห็นว่าเมื่อตัวละครตัวใดตัวหนึ่งตาย ตัวละครอีกตัวหนึ่งจะได้เรียนรู้วิธีการใช้ชีวิตเพิ่มขึ้น และตระหนักถึงความสำคัญของการมีชีวิตอยู่ คนตายสอนเรื่องการจัดลำดับความสำคัญในชีวิต (priorities) และคุณค่าของชีวิตให้แก่คนที่ยังอยู่ และการเข้าใจที่จะก้าวข้ามบาดแผลทางอารมณ์ (emotional trauma) ก็เป็นบทเรียนอันทรงคุณค่าด้วยเช่นกัน (Gibson and Zaidman, 1991, p. 233)

นอกจากนี้เมื่อเกิดความสูญเสียขึ้นในครอบครัว Gibson and Zaidman (1991) ได้กล่าวว่าในช่วงเวลาดังกล่าว วรรณกรรมเยาวชนสามารถเป็นตัวช่วยที่สำคัญที่สุดตัวช่วยหนึ่งที่จะทำให้เด็ก ๆ สามารถก้าวผ่านช่วงเวลานั้นไปได้ เพราะในช่วงเวลานั้น เด็ก ๆ ได้รับความกระทบจากการสูญเสียญาติหรือเพื่อนไปไม่ต่างจากผู้ใหญ่ นวนิยายร่วมสมัยแนวสมจริงจะช่วยแก้ไขปัญหามากมายเกี่ยวกับความตายที่เกิดขึ้นได้ เพราะวรรณกรรมเกี่ยวกับชีวิตจริงและตัวละครในวรรณกรรมจะช่วยเติมเต็มความจำเป็นอย่างยิ่งยวด (desperate need) ในการปลอบประโลมเด็ก ๆ ที่กำลังสับสนและหวาดกลัวความตาย (Gibson and Zaidman, 1991, p. 233) จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าความตายกลายเป็นปริศนาซึ่งเยาวชนต้องทำความเข้าใจเพื่อที่จะเติบโต การกล่าวถึงความตายจึงเป็นเรื่องสำคัญในวรรณกรรมเยาวชน ทำให้วรรณกรรมเยาวชนกลายเป็น “คู่มือ” เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ตัวเองและโลกภายนอก ตลอดจนช่วยประคับประคองจิตใจของเยาวชนเมื่อต้องเผชิญกับความตายของผู้ที่เป็นที่รัก

ในบทความนี้ ผู้เขียนจึงเลือกศึกษาวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแคว์ ๒ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง *ข้างบิน* และ เรื่อง *กล่องตุ๊กตาใสกับจดหมายของพ่อ* เพื่อวิเคราะห์มโนทัศน์เกี่ยวกับความตายที่ปรากฏในเรื่อง เนื่องจากวรรณกรรมทั้งสองเรื่องนี้ให้ความสำคัญกับความตายอย่างมาก โดยในเรื่อง *ข้างบิน* ใช้ความตายของตัวละครสำคัญเป็นจุดสุดยอดและจุดคลี่คลายของโครงเรื่องย่อยทุกโครงเรื่อง ในขณะที่เรื่อง *กล่องตุ๊กตาใสกับจดหมายของพ่อ* เริ่มเรื่องด้วยความตายของตัวละครสำคัญคือ พ่อ และจบลงด้วยความตายของตัวละครเอก

วัตถุประสงค์การศึกษา

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำเสนอมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแคว์ ๒ เรื่อง ได้แก่ *ข้างบิน* ของ อรเกษม รอดสุทธิวรรณกรรมเยาวชนรางวัลชนะเลิศรางวัลแวนแคว์ครั้งที่ ๑๒ และ *กล่องตุ๊กตาใสกับจดหมายของพ่อ* ของจรพพัฒน์ สุขภัทราพิรมย์ วรรณกรรมเยาวชนรางวัลชมเชยรางวัลแวนแคว์ครั้งที่ ๑๓

ในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแคว์เรื่อง *ข้างบิน* และ *กล่องตุ๊กตาใสกับจดหมายของพ่อ* นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความตายของผู้ที่เป็นที่รักไว้ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑. ความตายคือสังขารของชีวิต ๒. ความตายคือการหลุดพ้นจากความทุกข์ และ ๓. ความตายคือการเดินทางไปสู่โลกหลังความตายอันอบอุ่น ดังที่ผู้เขียนจะวิเคราะห์ต่อไป

๑. ความตายเป็นสังขารของชีวิต

ในเรื่อง *กล่องตุ๊กตาใสกับจดหมายของพ่อ* ได้กล่าวถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายตามแนวทางพุทธศาสนาไว้อย่างชัดเจน เมื่อต้นข่าว ตัวเอกของเรื่องเข้าสู่วัยชราและความตายเข้าใกล้เธอมากขึ้นทุกที เธอตัดสินใจเปิดอ่านจดหมายของพ่อซึ่งทำหน้าที่ของว่า “เมื่อวันสุดท้ายของลูกใกล้เข้ามา” ความว่า

“ต้นข้าวลูกรัก

พ่อหวังว่าวันนี้ลูกจะเป็นคุณยายแก่ ๆ นอนอยู่บนเตียง
แล้วนะ

ลูกรู้ไหมว่าจดหมายฉบับนี้เป็นจดหมายที่พ่อเขียนง่ายที่สุดใน
บรรดาจดหมายที่พ่อเขียนถึงต้นข้าวทั้งหมด และพ่อเขียนจดหมาย
ฉบับนี้เป็นฉบับแรกเลยละ

จดหมายฉบับนี้ปลดปล่อยพ่อออกจากความกลัว กลัวที่จะไม่
เห็นหน้าลูกอีกต่อไป ก่อนหน้านี้อพ่อยอมรับว่าพ่อกลัว แต่เมื่อถึง
จุดหนึ่ง พ่อก็ได้เรียนรู้ว่า “ความตาย” ไม่ใช่เรื่องน่ากลัวอย่างที่คิด
ทุกสรรพสิ่งที่มีชีวิตบนโลกใบนี้ล้วนต้องตายกันทั้งนั้น...
ต้นข้าวก็เหมือนกัน ชีวิตต้นข้าวผ่านมาถึงวันนี้คงมีความสุขไม่น้อย
ไม่ต้องกลัวลูกพ่อ มันเป็นเรื่องธรรมดา
รักต้นข้าวเสมอ...”

(Sukphatthraphirom, 2018, p. 91)

จะเห็นได้ว่า เรื่อง *กล่องตุ๊กตา* ใสกับจดหมายของพ่อ ชี้แนะให้ผู้อ่านพิจารณา
ความตายว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา และเป็นส่วนหนึ่งในการเดินทางของชีวิต เมื่อ
ความตายเดินทางมาถึงในช่วงเวลาอันเหมาะสม สิ่งที่สมเหตุสมผลที่สุดจึงเป็นการ
ทำใจยอมรับอย่างเข้าใจ

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าพ่อไม่เพียงแต่กล่าวถึงความตายในฐานะเรื่องธรรมดา
ของชีวิตเท่านั้น แต่จากเนื้อความยังทำให้เห็นว่าพ่อกำลังหาหนทางที่จะยอมรับความตาย
ของตนเอง สิ่งนี้ทำให้ต้นข้าวเองเกิดความกล้าที่จะเผชิญหน้ากับความตายของตน
เช่นกัน นอกจากนี้ พ่อยังชี้แนะให้ต้นข้าวได้ทบทวนการเดินทางของชีวิตที่ผ่านมาด้วย
คำชี้แนะของพ่อทำให้ต้นข้าวตระหนักได้ว่าชีวิตของเธอคุ้มค่า และไม่มีสิ่งที่จะต้อง
ต้องนึกเสียใจ อย่างไรก็ตาม แม้ *กล่องตุ๊กตา* ใสกับจดหมายของพ่อ จะกล่าวถึง
ความตายในฐานะที่เป็นสังขารของชีวิต แต่ในขณะเดียวกันผู้เขียนก็ไม่ได้มีแนวคิด
ในการสนับสนุนให้ผู้อ่านเห็นว่าความตายเป็นสิ่งที่ควรจะถวิลหา ดังจะเห็นได้จาก
คำขึ้นต้นจดหมายของพ่อถึงต้นข้าวว่า เขาคาดหวังให้ลูกสาวของตนผ่านโลกมาจนถึง

วัยที่ก้าวเข้าใกล้ความตายโดยธรรมชาติ

นอกจากนี้ ในจดหมายฉบับแรกที่พ่อเขียนถึงต้นข้าว พ่อได้กำชับเธออย่างหนักแน่นว่า แม้พ่อจะตายจากไปแล้ว แต่ความตายของพ่อไม่ใช่จุดจบชีวิตของเธอ ต้นข้าวยังต้องดำเนินชีวิตของเธอไปอีกยาวไกล และยังต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในชีวิตอีกมาก ตั้งความว่า

“...อย่างไรก็ตาม ต้นข้าวของพ่อยังอ่อนวัยนัก ลูกยังเป็นเพียงต้นกล้าที่รอวันจะแข็งแรงในวันข้างหน้า พ่อยังมีเรื่องราวมากมายอยากบอกกับลูก จดหมายทุกฉบับในกล่องนี้คือตัวแทนของพ่อในวันที่ลูกมีปัญหา...”

(Sukphatthraphirom, 2018, p. 12)

กล่องตุ๊กตาใส่กับจดหมายของพ่อ ดำเนินเรื่องโดยใช้จดหมายจากพ่อผู้ล่วงลับเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปมขัดแย้งต่าง ๆ ผู้แต่งเริ่มปมขัดแย้งในโครงเรื่องด้วยปัญหาชีวิตของต้นข้าวในช่วงวัยต่าง ๆ ความขัดแย้งนี้พัฒนาถึงจุดเข้มข้นสุดเมื่อต้นข้าวได้เปิดอ่านจดหมายของพ่อ จากนั้นปมขัดแย้งต่าง ๆ จึงคลี่คลายลง สิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งประการหนึ่งคือจดหมายทุกฉบับของพ่อผู้ล่วงลับ เขียนขึ้นในวาระสุดท้ายของชายวัยยี่สิบเก้าปีที่กำลังนอนป่วยอยู่ในโรงพยาบาล สิ่งนี้นอกจากจะแสดงให้เห็นเขวามันปัญญาและความรอบรู้ของพ่อแล้ว ยังสื่อให้เห็นด้วยว่า เมื่อความตายใกล้เข้ามามนุษย์มักจะตระหนักถึงคุณค่าและวิธีการใช้ชีวิตที่ดีขึ้นเสมอ ปัญหาที่พ่อได้กลั่นกรองออกมาจากการพิจารณาชีวิตในวาระสุดท้ายของตน จึงเป็นคู่มือสำคัญที่ทำให้ต้นข้าวผ่านพ้นวิกฤตต่าง ๆ ในชีวิตมาได้ และเธอก็ได้เขียนจดหมายเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่ชาครลูกชายของเธอเช่นเดียวกับพ่อของเธอด้วย ดังที่ชาครได้พบจดหมายของเธออยู่ใต้หมอนหลังจากงานศพเสร็จสิ้นลง (Sukphatthraphirom, 2018, p. 94)

อาจจะกล่าวได้ว่าเรื่อง *กล่องตุ๊กตาใส่กับจดหมายของพ่อ* นอกจากจะทำหน้าที่ปลอบประโลมใจของเยาวชนให้ตระหนักว่าความตายเป็นสัจธรรมของชีวิตตามหลักพุทธศาสนา เพื่อให้เยาวชนสามารถรับมือกับความตายได้อย่างชาญฉลาด

ขึ้นแล้ว วรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้ยังนำเสนอให้เห็นว่า ความตายแม้จะหมายถึง การพลัดพรากครั้งยิ่งใหญ่ที่ไม่มีใครหนีพ้น แต่ความตายก็ยังเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์ ได้เรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตของตนให้ดียิ่งขึ้น และเมื่อมนุษย์ได้เข้าใจถึงความตาย ไม่ว่าจะ เป็น ความตายของตนเองหรือความตายของคนรอบข้าง มนุษย์ก็จะมีโอกาสได้พิจารณาชีวิต ของตนมากยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน

๒. ความตายคือการหลุดพ้นจากความทุกข์

นอกจากมโนทัศน์ที่ว่า “ความตายเป็นสังขารของชีวิต” แล้ว วรรณกรรม เยาวชนรางวัลแฉล้มแก้วเรื่อง ช่างบิน ยังนำเสนอแนวคิดที่ว่า “ความตายคือการหลุดพ้น จากความทุกข์” ด้วย มโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในลักษณะนี้เป็นความคิดที่ไหลเวียน อยู่ในสังคมไทยมานานแล้ว ในงานวิจัยเรื่อง “ว่าด้วยเรื่องตาย” ของ ปราณี กุลละวณิชย์ กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า

“...เมื่อพิจารณาคำเหล่านี้แล้วก็เห็นว่าคำในกลุ่มสุดท้าย มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในทางพุทธศาสนา ได้แก่ เรื่อง กรรม เวร บุญ ทุกข์ เกี่ยวพันกับสภาพที่มีลมหายใจ และสภาพ ที่ไม่มีลมหายใจของมนุษย์...ถ้าเชื่อว่าความมีชีวิตอยู่ไม่ตีเป็นกรรม เป็นทุกข์ เวลาตายไปก็ว่าสิ้นกรรม หหมดเวร หหมดทุกข์ พ้นทุกข์...”

(Kullawanit, 1984, p. 37)

ในขณะเดียวกัน งานวิจัยของ นันทนา วงษ์ไทย (Wongthai, 2012, p. 56) เรื่อง “มโนทัศน์เชิงอุปลักษณ์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทย” ก็กล่าวถึงประเด็น ที่คล้ายคลึงกันว่า

“...ความตายคืออุปลักษณ์การหลุดพ้น สะท้อนให้เห็นได้จาก การนำรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการหลุดพ้นมาใช้ในการ กล่าวถึงความตาย...ได้แก่ พ้นทุกข์ พ้นเคราะห์ พ้นจากความเจ็บปวด ...ลักษณะดังกล่าวนี้สะท้อนความเชื่อทางศาสนาของผู้ใช้ภาษาไทย ที่คิดว่าการมีชีวิตอยู่เป็นเรื่องของการมีทุกข์ มีเคราะห์...เมื่อตายจึง ถือว่าหลุดพ้นจากเรื่องร้าย ๆ ที่อาจเกิดในชีวิต...”

มโนทัศน์ที่ว่าความตายคือการหลุดพ้นจากความทุกข์ เป็นความคิดที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมไทยมานาน เพราะเป็นความเชื่อทางพุทธศาสนา มีการใช้คำที่เชื่อมโยงความตายกับการหลุดพ้นหลายคำ เช่น หมดทุกข์ หมดเวร พันทุกข์ พันเคราะห์ ในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแก้วเรื่อง *ข้างบิน* ความตายก็ถูกนำมาเชื่อมโยงกับการหลุดพ้นจากความทุกข์ด้วย

ในเรื่อง *ข้างบิน* เสือปลา เป็นตัวแทนของสัตว์ป่าที่ถูกมนุษย์จับมาขังในสวนสัตว์ อยู่ในสภาพที่ทุกข์ทรมานจากการเลี้ยงดูอย่างปล่อยปละละเลย ความตายจึงเป็นทางออกของชีวิตอันทุกข์ทรมานของเสือปลา และเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านตระหนักว่าการถูกพรากจากอิสรภาพนั้นเป็นความทุกข์ทรมานเสียยิ่งกว่าความตาย ดังที่เสือปลาเล่าความทุกข์ทรมานของตนให้พลายดินฟังว่า

“ดิน...ดิน...ดิน...โอ เจ้าบอกว่าดินใช่ไหม”

เสือปลาส่งเสียงแหบพร่าถามขี้ขี้ขึ้นมา “ข้าไม่ได้สัมผัสผืนดินมานานเหลือเกิน บอกข้าซิ พื้นดินตรงนั้นนุ่มไหม อุ่นหรือเย็น” เสียงของมันเต็มไปด้วยความอยากรู้... “กลืนล่ะ” เสือปลาถามต่อด้วยความหวัง “เจ้าได้กลืนอะไร น้ำค่าง ไบไม้เฒ่า ซากแมลง อา...” เสือปลาคราง...พลายดินมองพื้นซีเมนต์แห่งผากในกรง มีฝูงแมลงวันบินล่อมขามใส่น้ำใบใหญ่ บ้างก็ตอมปลาตายที่ทิ้งไว้เป็นอาหาร บ้างก็พยายามสร้างความเป็นมิตรบินวนรอบ ๆ ใบหน้าเจ้าของกรง...”

(Rotsutthi, 2016, p. 33)

ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าการกระทำของมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชีวิตของเสือปลาต้องพบกับความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส การบรรยายภาพกรงซึ่งไม่ถูกสุขลักษณะ ทั้งยังมีการตั้งคำถามกระตบใจทำให้ผู้อ่านเห็นว่ามนุษย์เป็นผู้ทำให้เสือปลาต้องพลัดพรากจากถิ่นเกิดและถิ่นที่อยู่ตามธรรมชาติของมัน นอกจากจะจองจำมันไว้ในกรงแล้ว มนุษย์ยังปล่อยปละละเลยมันด้วย สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า การกระทำของมนุษย์ต่อสัตว์ป่านั้นโหดร้ายถึงขนาดที่ทำให้พวกมันเห็นว่าการมีชีวิตอยู่ทุกข์ทรมานเสียยิ่งกว่าความตาย

ความทุกข์ทรมานของเสือปลาจากฝีมือมนุษย์ยังได้รับการตอกย้ำอีกหลายครั้ง ดังจะเห็นได้ว่าทุกครั้งที่เจอกับพลาติน เสือปลามักจะเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับฝันที่บ้านเกิดและการใช้ชีวิตในป่าอยู่เสมอ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่ามันโหยหาบ้านเกิดและอิสรภาพมากเพียงใด หลายครั้งความคิดถึงนี้ทำให้เสือปลาผ่นกลางวัน ผู้เขียนมักจะบรรยายสภาพความเป็นจริงอันโหดร้ายควบคู่ไปกับภาพความฝันของเสือปลาเสมอ การนำเสนอภาพอันขัดแย้งอย่างรุนแรงเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านเกิดความสะเทือนอารมณ์และเห็นว่าการมีชีวิตอยู่แบบเสือปลาคือความทุกข์อย่างแสนสาหัส

“...คิดถึงหรือ เฮอะ! ช่ายอมแลกทุกอย่างเพื่อให้ได้กลับบ้านอีกครั้ง...มันยังคงหลับตา พยายามหนีความจริงตรงหน้า รวบรวมหวังว่าเมื่อลืมตาขึ้น จะได้เห็นตัวเองกลับไปอยู่ในป่าใหญ่บ้านเกิดอีกครั้ง...“ว่าไง ข้าอยู่ที่ไหน” ...“มันเกรงว่า...” ตู๊กตาตอบอย่างจริงจังขณะที่สายตาประจันหน้ากับน้ำพุกลางสระซึ่งส่งเสียงซ่า ๆ ไม่หยุด “ทั้งเธอและฉันยังอยู่ที่เดิม”

จนทั้งคู่เดินจากไปไกล แต่พลาตินยังได้ยินเสียงร้องให้ที่ไม่ได้ออกจากปากแต่ออกมาจากใจของนักโทษในกรงขัง...”

(Rotsutthi, 2016, p. 41)

การสูญเสียอิสรภาพจึงไม่ต่างอะไรกับการตายทั้งเป็น การนำเสนอภาพ “สิ่งมีชีวิตที่ปราศจากชีวิต” อย่างเสือปลา ควบคู่ไปกับ “สิ่งมีชีวิตที่เปี่ยมไปด้วยชีวิต” อย่างตุ๊กตาดีนเฟอพลาติน ช่วยทำให้ผู้อ่านเห็นชัดขึ้นว่าการ “มีชีวิต” ที่แท้จริงนั้น คือการได้ใช้ชีวิตอย่างมีอิสรภาพและมีแรงบันดาลใจในการไฝ่ฝัน ดังที่พลาตินกล่าวกับต้นกล้าว่า “น่าเสียดาย...ของเล่นที่ไม่มีหัวใจยังฝันจะเผชิญโลกกว้าง แต่ผู้ที่มีหัวใจและความรู้สึกกลับต้องติดอยู่ในนั้น” (Rotsutthi, 2016, p. 51) การมีเสรีภาพและความฝันคือสิ่งที่ทำให้ตุ๊กตาที่ไม่มีชีวิตกลับมีชีวิตขึ้นมาได้ แต่ในขณะเดียวกัน การขาดไร้เสรีภาพและความฝันก็สามารถทำให้สิ่งมีชีวิตโหยหาความตายได้

เมื่อตระหนักดีว่าตนไม่มีทางหลุดพ้นจากการกักขังและสภาพที่ทุกข์ทรมาน เสือปลาก็กล่าวกับพลาตินว่ามีเพียงแต่ “ศาลาหลอกหลอน” เท่านั้นที่สามารถปลดปล่อยเขาจากความทุกข์ของการมีชีวิตอยู่อย่าง “นักโทษในกรงขัง” ได้

“ข้าทรมานทุกครั้งเมื่อคิดถึงที่ที่จากมา แม้จะเป็นสิ่งเดียว
ที่ทำให้มีความสุขด้วยเช่นกัน ฟังนะ เจ้าของเส้น ร่างกายข้างกายอยู่
ได้อีกไม่นาน ข้ากำลังรอเวลานั้น”

“เวลาไหน” พลายตินสงสัย

“เจ้าเห็นศาลานั้นไหม จิตวิญญาณของพวกเราจะเป็นผู้อิสระ
เสรี เมื่อร่างของเราได้สถิตที่นั่น”

เสือปลามองไปยัง ศาลาหลอกหลอน ที่เด็กชายหวังว่าจะไม่
ต้องขึ้นไป พลายตินสงสัยว่าแล้วใครจะช่วยพาเสือปลาไปที่นั่น...”

(Rotsutthi, 2016, p. 48)

“ศาลาหลอกหลอน” ที่เสือปลากล่าวถึงคือพิพิธภัณฑ์สัตว์สัตว์ตามที่ดินกล้า
อธิบายกับพลายตินไว้เมื่อครั้งแรกที่มาเยือนสวนสัตว์ ดังนั้น การกล่าวเช่นนั้นของ
เสือปลาจึงแสดงให้เห็นว่าเสือปลาหมดสิ้นความหวังที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปแล้ว

นอกจากนี้ การที่ผู้เขียนเลือกใช้คำว่า “ศาลาหลอกหลอน” เพื่อเรียกพิพิธภัณฑ์
สัตว์สัตว์ ยังสะท้อนว่าความตายของสัตว์ป่าเหล่านี้คือสิ่งที่ “หลอกหลอน” มนุษย์ ดังจะ
เห็นได้ว่าต้นกล้าเด็กชายมือพิการ ผู้รักในการวาดรูปสิ่งมีชีวิตและเป็นเด็กที่เก็บ
พลายตินมาดูแลหลังจากเจอมันตกอยู่ที่ห้างสรรพสินค้า จึงไม่ยอมขึ้นไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์
สัตว์สัตว์แม้แต่แต่น้อย แต่เขากลัวอยากใช้เวลาในการวาดรูปเสือปลาและสัตว์ต่าง ๆ
ที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะต้นกล้า ตระหนักดีว่า “ชีวิต” ตรงหน้า สำคัญยิ่งกว่า “ซากสัตว์”
ซึ่งปราศจากชีวิต พิพิธภัณฑ์สัตว์สัตว์จึง “หลอกหลอน” เพราะเป็นสัญลักษณ์ที่แสดง
ให้เห็นความผิดพลาดอย่างใหญ่หลวงของมนุษย์ที่เลือกให้คุณค่าแก่ซากสัตว์มากกว่า
ชีวิต และยังเป็นสัญลักษณ์ของความรู้สึกผิดของมนุษย์ที่ชื่นชมซาก โดยไม่ให้คุณค่า
ใดๆ ต่อการมีชีวิตอยู่ “ศาลาหลอกหลอน” จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ต้นกล้าตั้งปณิธานต่อตนเอง
ว่าเขาจะไม่ทำให้สัตว์ใดๆ ต้องทนทุกข์ทรมานและจะไม่ขยาย “ศาลาหลอกหลอน”
ให้กว้างใหญ่ขึ้นอีกต่อไป

“...คอยดูเถอะ ไตขึ้น ฉันจะสร้างโลกใหม่ขึ้นมา โลกที่มีแต่ สัตว์ป่า ฉันจะวาดสัตว์ทุกตัวให้งามสง่าและเขียนเรื่องราวให้มัน ฉลาดกว่ามนุษย์ด้วยซ้ำ แล้ววันหนึ่งผลงานของฉันจะทำให้ใคร ๆ เลิกรังแกพวกมัน” ต้นกล้าประกาศ น้ำเสียงเอาจริงเอาจังเต็มไป ด้วยความมุ่งมั่น...

(Rotsutthi, 2016, p. 32)

ในบทส่งท้ายเรื่องราวของเสือปลาซึ่งเป็นบทที่มีชื่อว่า “เสือปลาสมหวัง” พลายดิน ต้นกล้า และเพื่อนใหม่ของพวกเขาจากชมรมศิลปะได้มีโอกาสไปเยี่ยมเสือปลา ในสวนสัตว์ แต่ปรากฏว่ากรงของเสือปลากลับว่างเปล่า ไม่มีทั้งเสือปลา และขามข้าว ขามน้ำของมัน เรือใบเพื่อนคนหนึ่งในชมรมศิลปะบอกต้นกล้าว่าอาจจะมีเจ้าหน้าที่ พาเสือปลาไปรักษาอาการป่วย ต้นกล้าเชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง แต่เขาก็รู้สึกดีใจที่ไม่ได้เห็น เสือปลาอยู่ในกรงอีกต่อไป

“...เด็กชายโล่งใจทันที พลายดินรู้ว่าเขาดีใจที่เพื่อนได้ออกจาก กรงขัง แม้จะผิดหวังที่ไม่ทันมีโอกาสบอกข่าวดีเรื่องชมรมและ เพื่อนใหม่ แต่นั่นไม่สำคัญเท่าอสิสภาพของเสือปลา...”

(Rotsutthi, 2016, p. 60)

แม้ว่าต้นกล้าจะรู้สึกแคลงใจว่าเสือปลาถูกนำตัวไปรักษาจริงหรือไม่ แต่ ต้นกล้าก็ยินดีที่จะเชื่อเช่นนั้น เพราะสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับต้นกล้า คือการที่เสือปลา เพื่อนของเขาได้มี “อสิสภาพ” ที่พึงมี หากการมีชีวิตอยู่ของเสือปลาคือความทุกข์ทรมาน ความตายก็เปรียบเสมือนการหลุดพ้นจากความทรมานนั้น ในแง่หนึ่ง ต้นกล้าและ พลายดินจึงรู้สึกยินดีกับเสือปลา ที่ไม่ต้องเผชิญชะตากรรมอันโหดร้ายในชีวิตของ ตนเองอีกต่อไป ความคิดที่ว่าความตายคือการหลุดพ้นจากความทุกข์ จึงเป็นความคิด เกี่ยวกับความตายที่ช่วยปลอบประโลมจิตใจของผู้ที่ต้องเผชิญกับความสูญเสีย เหมือนที่พลายดินยอมรับและยินดีกับเสือปลา

“...มันหวังให้ศาลาเป็นบ้านใหม่ของเสือปลาจริง ๆ เพราะนั่น
หมายความว่าภารกิจของมันลุล่วงแล้ว จิตวิญญาณของเสือน้อย
ได้รับอิสระสมปรารถนา...”

(Rotsutthi, 2016, p. 60)

อย่างไรก็ตาม แม้ผู้เขียนจะนำเสนอว่าความตายเป็นหนทางแห่งการพ้นทุกข์
แต่การนำเสนอความคิดเช่นนี้ไม่ใช่การสนับสนุนให้ผู้อ่านแก้ปัญหาด้วยความตาย เพราะ
สารสำคัญประการหนึ่งที่แสดงผ่านความตายของเสือปลา คือการย้ำเตือนผู้อ่านให้เห็น
คุณค่าของชีวิต ทุกชีวิตล้วนมีความปรารถนาในอิสรภาพ ล้วนใฝ่ฝันที่จะมีชีวิตที่ดี
เราจึงไม่ควรทำให้ผู้ใดต้องอยู่ในสภาพที่ทนทุกข์ทรมานจนต้องแสวงหาความตายเป็น
ทางหลุดพ้นแบบเสือปลา การให้ความสำคัญกับชีวิตยังแสดงผ่านตัวละครพลายดิน
ตุ๊กตาดินเผาซึ่งดินรนจะมีชีวิต ความไม่ย่อท้อและไม่สิ้นหวังของพลายดินจึงย้ำเตือน
ผู้อ่านให้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต เพราะแม้แต่ตุ๊กตาดินเผาที่ “ไม่มีลมหายใจ”
ก็ยังปรารถนาอย่างยิ่งยวดที่จะ “มีชีวิต” ความตายของเสือปลาแม้จะนำความเศร้าโศก
มาให้พลายดิน แต่ความคิดที่ว่าเสือปลาไม่ต้องทนกับการมีชีวิตที่ไร้ชีวิตอีกต่อไปแล้ว
ก็เป็นสิ่งที่ปลอบประโลมใจพลายดิน ทำให้พลายดินสามารถทำใจกับการสูญเสียและ
ทำให้พลายดินยังมองเห็นคุณค่าของชีวิตมากขึ้น เพราะแม้จะสูญเสียผู้ที่เป็นที่รัก
แต่ชีวิตของเราก็ต้องดำเนินต่อไป การเดินทางครั้งต่อไปของพลายดินจึงเริ่มต้นทันที
หลังจากที่เสือปลาตาย

๓. ความตายคือการเดินทางไปสู่โลกหลังความตายอันอบอุ่น

การทำความเข้าใจกับความตายของบุคคลอันเป็นที่รัก ยังปรากฏในเรื่อง
ข้างบน อีกครั้ง ในเรื่องราวของเพลงก่ตอน เด็กหญิงซึ่งสูญเสียพ่อแม่ไปเพราะ
ภัยธรรมชาติ “...วันนั้นน้องเห็นพ่อแม่ถูกคลื่นซัดหายไปสูดขอบฟ้า ตั้งแต่นั้นมา
น้องก็เฝ้าแต่นั่งมองออกไปที่นั่น...” (Rotsutthi, 2016, p. 73) เพลงก่ตอนได้รับบาดเจ็บ
ทางใจอย่างรุนแรงจากการสูญเสียพ่อแม่ไปต่อหน้าต่อตา ทำให้ตรอมใจจนร่างกาย
ทรุดโทรม ชีวิตของเธอปราศจากความสุข เพลงก่ตอนรอคอยความตาย เพราะ
เธอเชื่อว่าความตายจะทำให้เธอได้กลับไปอยู่กับพ่อแม่อีกครั้ง ความรู้สึกของ

เพลงก็ตอนจึงไม่ต่างจากความรู้สึกของเสือปลา เพราะเพลงก็ตนเองก็ถูกกักขัง ทั้งร่างกายและจิตใจไม่ต่างจากเสือปลา ในขณะที่เสือปลาถูกกักขังทางร่างกาย ไว้ในกรงสัตว์ ส่วนจิตใจก็ถูกกักขังไว้กับความยึดติดและห่วงหาอาทรบ้านเกิด เพลงก็ตอนก็ถูกกักขังอยู่ในร่างกายที่อ่อนแอ ส่วนจิตใจของเธอก็ถูกกักขังไว้กับความสูญเสีย ทำให้เธอไม่มีอิสระและขาดไร้พลังใจ การยึดติดกับสิ่งที่เป็นที่รักมาก เกินไปจึงไม่ต่างจากการตายทั้งเป็น เพราะแม้จะได้รับการดูแลอย่างดีจากลูกกับป้า แต่เพลงก็ตอนก็ยังไม่ปล่อยวางเพื่อที่จะก้าวข้ามความสูญเสีย เธอจึงโยยหาที่จะได้กลับไปพบพ่อกับแม่อีกครั้งที่ “ดินแดน ณ เส้นขอบฟ้า” ความยึดติดนี้เองทำให้เพลงก็ตอน ก้าวข้ามความสูญเสียและมีชีวิตต่อไปไม่ได้

ความคิดเกี่ยวกับ “ดินแดน ณ เส้นขอบฟ้า” ยังถูกกล่าวถึงอีกหลายครั้ง ผ่านความคิดของพลายดิน โดยเฉพาะเวลาที่เขาต้องข้องเกี่ยวกับความตายของใครสักคน เช่นเมื่อครั้งที่พลายดินจากต้นกล้าไปอยู่กับเรือใบ เรือใบต้องการยกเขาให้เป็นของขวัญแก่เพลงก็ตอน น้องสาวของเธอ ซึ่งร่างกายอ่อนแอและนอนป่วยอยู่เป็นแรมปี เรือใบเล่าให้พลายดินฟังถึงเหตุการณ์ที่เพลงก็ตอนต้องสูญเสียพ่อแม่ไปว่า

“...วันนั้นน้องเห็นพ่อแม่ถูกคลื่นซัดหายไปสุดขอบฟ้า ตั้งแต่บัดนั้นมาน้องก็เอาแต่มองออกไปที่นั่น คิดว่าพ่อกับแม่รอเขาอยู่ตรงนั้น ในโลกที่เรามองไม่เห็น ที่เหนือเส้นขอบฟ้า” ...ตุ๊กตานึกถึงโลกของต้นกล้าขึ้นมาทันที มันอยู่ที่นั่นเอง!

เจ้าเส้นสิบลูกที่ต้นกล้าพยายามมองหาในเช้าวัน พลายดิน พลันคิดถึงเขาจับใจ...”

(Rotsutthi, 2016, p. 73)

อาจจะกล่าวได้ว่าความตายในเรื่อง *ข้างบิน* มีบทบาทสำคัญในการสร้างเอกภาพให้แก่เรื่อง โดยเฉพาะการเชื่อมโยงตัวละครสำคัญหลายตัวละครเข้าไว้ด้วยกัน นับตั้งแต่พ่อแม่แม่ผู้สร้างพลายดินขึ้นมาจากดิน แม่ของเด็กหญิงคนแรกที่พลายดินพบ ต้นกล้า เรือใบและเพลงก็ตอน นอกจากนี้ เมื่อพลายดินได้พบกับแม่แห่งท้องทะเล แต่ชราซึ่งกำลังทุกข์ระทมกับสังขารที่ร่วงโรยและสภาพแวดล้อมทางทะเล

ที่ทรุดโทรม แนวคิดเรื่องโลกหลังความตายและ “ดินแดน ณ เส้นขอบฟ้า” ก็ได้รับการกล่าวถึงอีกครั้งว่า

“...พลายดินจึงบอกเรื่องโลกขอบฟ้ากับภารกิจที่ต้องทำให้เด็กหญิงลูททะเลไปพบกับพ่อแม่ที่นั่น

“โลกขอบฟ้าหรือ อา ฟังดูเหมือนสถานที่ที่พวกข้าต้องไปเมื่อถึงเวลา” แม่เฒ่าบอกอย่างแปลกใจ

“อย่างนั้นมันก็มีอยู่จริงใช่ไหม!” พลายดินดีใจ “เด็กชายคนหนึ่งคิดว่ามันเป็นโลกแสนสุขของสัตว์ป่า เด็กหญิงคนอื่นคนหนึ่งคิดว่าคนดีจะได้กลับไปพบกันที่นั่น”

“คงไม่ผิดนัก” เมื่อสิ้นอายุขัยเราต่างหวังจะไปที่แห่งนั้น ข้าได้ยินมาเหมือนกันว่าเป็นที่ที่ดี เราจะได้พบพวกพ้องที่จากไปก่อนแล้วที่นั่น บางทีเธออาจเรียกมันว่าสวรรค์...”

(Rotsutthi, 2016, p. 89)

ความข้างต้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าความคิดเกี่ยวกับ “ดินแดน ณ เส้นขอบฟ้า” ที่เป็นสถานที่ให้ดวงวิญญาณพำนักหลังความตาย เป็นความคิดเพื่อปลอบประโลมใจผู้อ่านว่า ถึงแม้ร่างกายของผู้เป็นที่รักจะไม่ได้ดำรงอยู่บนโลกแล้ว แต่พวกเขาจะยังคงสถิตอยู่ในสถานที่อีกแห่งหนึ่งอย่างมีความสุข ความคิดดังกล่าวจึงช่วยทำให้ผู้อ่านที่กำลังเผชิญหน้ากับความสูญเสียยอมรับความตายของบุคคลอันเป็นที่รักได้ง่ายขึ้น ช่วยให้ผู้อ่านรู้สึกหดหู่ใจน้อยลง ไม่คิดว่าความตายเป็นความสูญเสีย ทำให้ตัวละครและผู้อ่านก้าวข้ามความเจ็บปวดจากความสูญเสียได้ดีขึ้น

ความคิดที่ว่า “ดินแดน ณ เส้นขอบฟ้า” เป็นสถานที่สำหรับการรวมตัวกันของดวงวิญญาณยังแสดงออกผ่านความคิดของต้นกล้า

“...แต่ที่ลึกซึ้งก็คือ...” เด็กชายเอ่ยราวกับรู้ความคิดของตุ๊กตา “เวลานายเห็นเส้นขอบฟ้านะ นายไล่จับให้ตายอย่างไรก็ไม่มันวันไปถึง มันจะถอยห่างออกไปเรื่อย ๆ เหมือนเป็นดินแดนมหัศจรรย์ ฉันจึงคิดว่าสัตว์ทุกตัวที่ตายจากไปในสวนสัตว์ วิญญาณของพวก

มันจะไปอยู่ในโลกมหัศจรรย์ที่ขอบฟ้า มันจะเป็นโลกแสนสุขของ
สัตว์ป่า พวกมันจะวิ่งไปไหนก็ได้และอยู่อย่างสุขสงบ...”

(Rotsutthi, 2016, p. 57)

เช่นเดียวกับพลายดินและแม่เฒ่าแห่งท้องทะเล ต้นกล้ามองว่าความตายคือ
การกลับไปอยู่ร่วมกับคนที่เรารักอีกครั้ง วิญญาณของเหล่าสัตว์ที่ตายจากไปในสวนสัตว์
จะได้ไปวิ่งเล่นด้วยกันอีกครั้งอย่างมีความสุขที่ดินแดน ณ เส้นขอบฟ้า โลกหลังความตาย
จึงไม่ใช่สถานที่ที่น่ากลัว และความตายก็อาจไม่ใช่การสูญสิ้น ไม่ใช่ความว่างเปล่า
แต่เป็นการกลับไปอยู่ร่วมกับผู้ที่เป็นที่รักที่ล่วงลับไปก่อน ความคิดเช่นนี้จึงเป็นการ
ปลอบประโลมใจผู้ที่สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักไม่ให้หดหู่สิ้นหวัง แม้ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่า
“ดินแดน ณ เส้นขอบฟ้า” นั้นมีอยู่จริงหรือไม่ แต่ความคิดนี้ก็ช่วยคลายความทุกข์โศก
จากการสูญเสีย และช่วยประคับประคองจิตใจของผู้สูญเสียได้เป็นอย่างดี

ความตายจึงเปรียบเสมือนการเดินทางครั้งใหม่โดยมีดวงวิญญาณอื่น ๆ เป็น
ผู้ร่วมเดินทาง ดังที่พลายดินพูดกับเด็กหญิงเพลงก็่ตอนในช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิต
เธอรว่า

“...ฟังนะ แม่เฒ่าแห่งท้องทะเลจะเดินทางไปเป็นเพื่อน
พวกเธอจะมีการเดินทางที่วิเศษมหัศจรรย์ที่สุด ผ่านโลกใต้
ท้องทะเลที่สวยงาม เธออาจได้พบพานเพื่อนใหม่ ๆ ที่จะร่วมเดินทาง
ไปด้วยกัน” พลายดินปลอบเธอ แต่เด็กหญิงยังโหวงวัน เต็มไปด้วย
ความไม่มั่นใจ พลายดินจึงส่งบทเพลงให้กำลังใจเธอ

“คลื่นทะเล จะห่กล้อม ล้อมเธอไว้
พาหัวใจ แหวกว่าย คล้ายมัจฉา
แม่และพ่อ รอเธอนี้ ที่ปลายฟ้า
ดวงจิตพา ลืมทุกข์โศก โบกโบยบิน”

(Rotsutthi, 2016, p. 100)

ความคิดที่ว่าความตายนำเราไปสู่โลกหลังความตายอันอบอุ่นเพราะได้กลับไปอยู่ร่วมกับผู้ที่เป็นที่รัก จึงมิใช่ความคิดที่ปลอมประโลมใจผู้ที่สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักเท่านั้น แต่ยังเป็นความคิดที่ช่วยปลอมประโลมใจผู้ที่กำลังเผชิญความตายด้วย เมื่อความตายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ พลายตินจึงเลือกที่จะให้กำลังใจเพลงก่ตอนในยามที่เธอใกล้ถึงวาระสุดท้ายของชีวิต บทเพลงของพลายตินย้ำให้เห็นว่า ความตายคือ “การพาดวงจิตให้สัมผัสความทุกข์โศก” เป็นการ “โบกโบยบิน” ไปสู่อิสรภาพ อีกทั้งยังเป็นการเดินทางกับเพื่อนใหม่อีกมากมาย เพื่อไปพบกับบุคคลอันเป็นที่รักที่ล่วงหน้าไปก่อน การเดินทางไปสู่ดินแดน ณ เส้นขอบฟ้าจึงเป็นความคิดเกี่ยวกับความตายที่ทำให้เด็กอย่างเพลงก่ตอนเกิดความมั่นใจ และพร้อมรับความตายที่ใกล้เข้ามาอย่างไม่หวาดกลัว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า ในเรื่อง ช่างบิน จะกล่าวถึงความตายหลายต่อหลายครั้ง แต่วรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้ก็ไม่ได้มีความคิดสนับสนุนให้ผู้อ่านแก้ปัญหาชีวิตด้วยความตาย หากแต่การกล่าวถึงความตายในเรื่องมีเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตและเวลาอันจำกัดของชีวิต ดังเช่นที่แม่เฒ่าแห่งท้องทะเลได้สั่งสอนพลายตินให้ใช้ชีวิตของตนเองให้คุ้มค่าว่า

“...ฟังข้าเถอะ เจ้าของเล่น!” แม่เฒ่าทำเสียงจริงจัง
“รอเจ้าแกลงและสำนึกได้ว่าชีวิตนี้เหลือเวลาจำกัดแบบที่ข้ารู้
ซึ่งแล้วในยามนี้ เมื่อนั้นเจ้าจะไม่ยอมเสียเวลาแม้เสี้ยวลมหายใจมา
คอยตัดสิ้นความคิดผู้อื่น หรือเสียอารมณ์เกลียดชังใครแม้แต่พวก
มนุษย์...”

(Rotsutthi, 2016, p. 84)

การกล่าวถึงความตายของตัวละครแต่ละตัวในเรื่องนั้น จึงเป็นการย้ำให้ผู้อ่านเห็นชัดเจนถึงความสำคัญของการมีชีวิต และความสำคัญของการใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่า โดยกลวิธีสำคัญที่ผู้เขียนใช้ตลอดทั้งเรื่องคือการเปรียบเทียบภาพของพลายตินผู้กตาดินเผาซึ่งเปี่ยมไปด้วยความฝันและพลังใจกับตัวละครตัวอื่นๆ ซึ่งถูกกักขังหน่วงเหนี่ยวไว้กับความทุกข์ด้วยเงื่อนไขที่แตกต่างกัน จนเกิดเป็นความหมองมัวตายอยากและสิ้นหวังราวกับคนตาย ภาพที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนนี้เองที่ทำให้ผู้อ่าน

ตระหนักถึงความสำคัญของ “การมีชีวิต” และคุณค่าของชีวิตที่มีอิสระ มีความฝัน มีแรงใจ และมีความกล้าในการเผชิญหน้ากับปัญหาอย่างไม่ย่อท้อ

นอกจากเรื่อง *ข้างบิน* แล้ว เรื่อง *กล่องตุ๊กตาใสกับจดหมายของพ่อ* ของ ขจรพัฒน์ สุขภัทราภิรมย์ ก็นำเสนอความคิดเกี่ยวกับความตายในฐานะที่เป็นหนทางที่ทำให้ดวงวิญญาณได้กลับไปอยู่ร่วมกับผู้ที่เป็นที่รัก ดังปรากฏในเหตุการณ์เมื่อต้นข้าวตัวละครเอกของเรื่องต้องเผชิญหน้ากับความตายของแม่ แม้ในช่วงดังกล่าวต้นข้าวจะอายุมากแล้ว แต่เธอก็ยังทำใจยอมรับความสูญเสียที่เกิดขึ้นไม่ได้ จนกระทั่งเธอได้อ่านจดหมายที่พ่อฝากถึงเธอในวันที่แม่ต้องจากไป

“...ควีนจากเมรุค่อย ๆ ลอยขึ้นฟ้า หัวใจฉันสลาย และคงไม่ง่ายที่จะทำใจ แต่ก็ยังเป็นอีกครั้งที่จดหมายของพ่อทำให้ฉันรู้สึกดีขึ้นมาบ้าง จดหมายฉบับนี้พ่อเขียนไว้สั้นที่สุด... [เมื่อแม่จากไปแล้ว] ไม่ต้องร้องไห้ แม่อยู่กับพ่อแล้ว...”

(Sukphatthraphirom, 2018, p. 87)

ความตายเป็นเรื่องที่ยากต่อการทำใจ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็กก็ตาม ความหวาดกลัวและความเศร้าเสียใจต่อความสูญเสียก็เป็นเรื่องปกติของมนุษย์ทุกช่วงวัย แต่เมื่อเราต้องสูญเสียผู้ที่เป็นที่รัก ความคิดที่ว่าความตายคือการได้กลับไปอยู่ร่วมกับผู้ที่เป็นที่รักอีกครั้งก็เป็นความคิดที่ปลอบประโลมใจเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ผู้สูญเสียไม่รู้สึกว่าความตายเป็นเรื่องโหดร้ายทรมานเกินไปนัก แต่เป็นเพียงการเดินทางไปสู่ดินแดนที่ดวงวิญญาณจะได้กลับมาอยู่ร่วมกันอีกครั้ง

๔. สรุป

แม้ว่าการพูดถึงความตายจะเป็นเรื่องต้องห้ามหรือเรื่องอับมงคลในหลาย ๆ วัฒนธรรม แต่ความตายก็เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและเป็นสิ่งที่เราทุกคนต้องทำความเข้าใจและยอมรับ วรณกรรมเขาวขนรางวัลแฉ่นแก้ว เรื่อง *ข้างบิน* และ *กล่องตุ๊กตาใสกับจดหมายของพ่อ* ได้นำเสนอความคิดเกี่ยวกับความตายอย่างหลากหลาย ทั้งความคิดที่ว่าความตายเป็นสังขารของชีวิต ความคิดที่ว่าความตายเป็นหนทาง

แห่งการพันทุกข์ และความคิดที่ว่าความตายคือการเดินทางไปสู่โลกหลังความตาย อันอบอุ่น เพราะได้กลับไปอยู่กับผู้ที่เป็นที่รัก ความคิดเกี่ยวกับความตายเหล่านี้ ไม่ได้มีเพื่อให้ผู้อ่านเรียนรู้ที่จะรับมือกับความตายของผู้ที่เป็นที่รักเท่านั้น แต่ยังมีมุ่งเน้นให้ผู้อ่านตระหนักถึงคุณค่าของ “การมีชีวิต” ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากเรื่อง *ข้างบน* ซึ่งมุ่งนำเสนอภาพขัดแย้งของ “ความตาย” และ “การมีชีวิต” เพื่อแสดงให้เห็นว่าการมีชีวิตอยู่นั้นคือการมีอิสรภาพและมีแรงบันดาลใจ ในขณะที่ชีวิตซึ่งถูกจองจำไว้กับความทุกข์และขาดไร้อิสรภาพไม่ว่าจะด้วยเงื่อนไขใด ๆ นั้น เป็นชีวิตที่ไม่ต่างจาก “ความตาย” นอกจากนี้ เรื่อง *กล่องตุ๊กตาใสกับจดหมายของพ่อ* ก็แสดงให้เห็นว่าความตายไม่อาจพรากความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกไปได้ แม้ในวาระสุดท้ายของชีวิต พ่อก็ยังกลั่นกรองประสบการณ์ทั้งชีวิตและถ่ายทอดออกมาเป็นคำสอนเพื่อมอบให้แก่ลูกสาว ซึ่งเขาจะไม่มีโอกาสได้เห็นเธอเติบโตเป็นผู้ใหญ่ การเผชิญหน้ากับความตายจึงเตือนสติว่าเราควรจะใช้ชีวิตให้ดีขึ้นได้อย่างไร

References

- Chaphimon, K. (2014). *The Literary Works as Fiction for Youth that Received Book Awards from the Office of the Basic Education Commission, Ministry of Education, Waen Kao Award Winning, and Naiin Award between 2003-2012*. (Master's Thesis). Thaksin University, Songkhla, Thailand.
- Chen, C. (2014). *Reflection of Thai Society in Vanmaew-Awarded Juvenile Novels During 2010-2012*. (Master's Thesis). Huachiew Chalermprakiet University, Samut Prakan, Thailand.
- Gibson, L. R. and Zaidman, L. M. (1991). Death in Children's Literature: Taboo or Not Taboo? *Children's Literature Association Quarterly*, 16, 232-234.
- Harnchakrapitak, C. (2014). *The Elements of Story Structure and Desirable Characteristics of the Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 in the Wankaew Award Winning Novels B.E. 2544-2553*. (Master's Thesis). Chiang Mai Rajabhat University, Chiang Mai, Thailand.
- Kullawanit, P. (1984). Waduaikhamwa "tai" [About the word "Death"]. *Sathaengphasa*, 36-41.
- Paniem, P. (2011). *An Analysis of Wankao Award Winning Literature for Youth in 2010*. (Master's Thesis). Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand.
- Rotsutthi, O. (2016). *Chang Bin* [Flying Elephant]. Bangkok: Nanmeebooks.
- Sangkong, T. and Khowdee. S. (2020). Themes in the Waen Kaew Award-Winning Youth Novels from 2002 to 2017. *RSU Research Conference*, (p. 734-746).
- Sukphatthraphirom, K. (2018). *Klong Tukkata Sai kap Chotmai Khong Pho* [The Transparent Box and the Father's Letters]. Bangkok: Nanmeebooks.

- Supatanasinkhasem, L. (2008). *An Analysis of Waenkaeo Award Winning Literature for Youth in the Period Between 2001 and 2004*. (Master's Thesis). Ramkhamhaeng University, Bangkok, Thailand.
- Talley, A. L. (n.d.). "Keywords for Children's Literature". [webblog]. Retrieved from <https://keywords.nyupress.org/childrens-literature/essay/young-adult/>
- Wass, H. and Shaak, J. (1976). Helping Children Understand Death Through Literature. *Childhood Education*, 53, 80-85.
- Wongthai, N. (2012). Conceptual Metaphors of Death in Thai. *Journal of Language and Culture*, 31 (1), 43-64.
- Yan, L. (2018). *Literary Techniques and Ideas in Young Adult Novels Winning the 2014 Wankaew Award*. (Master's Thesis). Huachiew Chalermprakiet University, Samut Prakan, Thailand.
- Zuo Xi, L. (2018). Reflections of Thai Youth in Waen Kaew Awarded Novels 2013-2014. *RSU National Research Conference 2018*, (p. 470-478).